

GR 171 De Pinós a Paüls

Etapa 7 • De Montblanc a Prades

21 de Novembre de 2015

Secció de Senders del Club Muntanyenc Mollet

Una plana, a 950 m d'alçada, a 27 km de la mar Mediterrània, enmig d'una orografia agresta de més de 250 km² d'extensió, dóna molt de sí. I tant! Esperem que l'escrit d'aquesta etapa us ajudi a descobrir alguns, sols alguns, dels trets més característics d'aquesta terra. Quant als menys coneguts, els haurem de trobar nosaltres mateixos; segurament les Muntanyes de Prades necessiten moltes més excursions. Ben segur que s'ho valen!

Que tingueu una bona lectura.

Les Muntanyes de Prades

El marc físic

El massís de les Muntanyes de Prades, a cavall de les terres de la Conca de Barberà, el Camp de Tarragona i el Priorat, forma part de la Serralada Prelitoral. D'orientació general SW-NE, ocupa una superfície d'uns 260 km² i les seves alçades mitjanes se situen entre els 900 i 1.000 m sobre el nivell del mar. El sostre d'aquestes muntanyes culmina al Tossal de la Baltasana, a 1.201 m, i constitueix el sostre comarcal de dues comarques veïnes: el Baix Camp i la Conca de Barberà.

El massís està format per dues grans serres, paral·leles, unides pel coll de Prades, que separa les conques del riu Brugent (afluent del Francolí) i del riu de Siurana (afluent de l'Ebre). En el seu interior també hi neix el Francolí, tot i que el lloc precís del seu naixement és encara font de controvèrsia.

L'estructura de les Muntanyes de Prades és constituïda per granit i llicorella del Paleozoic, a les parts més baixes. Al seu damunt s'hi troben bancs de saulons i, encara per sobre d'aquests, conglomerats vermells, la pedra dels quals ha servit per a moltes de les edificacions de la zona. Els materials rojos suporten, per sobre seu, faixes de calcàries. El conjunt del massís té una forma tabular, amb grans graderies de cingles, valls profundament entallades i planures a les parts més altes, com els Motllats.

Altres cims d'interès de la zona, a banda del Tossal de la Baltasana, són la punta de les Catalanès (1.156 m), la mola del Guèrret (1.122 m), el Puig de Gallicant (1010 m), el Puig

Capafonts, bressolat per les Muntanyes de Prades (Foto: J. Luque)

Pelat (1.076 m) i el Puig de la Torre (1.055 m), a la Mussara, la Mola d'Estat o dels Quatre Termes (1.118 m), i el Picorandan (991 m).

Clima i vegetació

Les muntanyes de Prades, pel fet d'aixecar-se de les fosses comarcals que les envolten, constitueixen una illa climàtica. A la zona de la Pena (880 m), al Bosc de Poblet, la temperatura mitjana anual és d'11,6°C, amb una màxima absoluta de 38°C i una mínima de -8°C. A Prades (950 m), encara més amunt, les temperatures són més baixes: una mitjana anual de 9,3°C, i mínimes absolutes que sovint arriben a -10°C i -13°C. L'hivern a Prades és llarg i dur, amb glaçades freqüents de l'octubre a l'abril, i amb una mitjana de dies de gelades de 95 en un any; més de tres mesos! La mitjana de la pluviometria anual de la zona es d'uns 700 mm; en concret, a Prades, de 673 mm en els darrers 30 anys. També hi tenen una mitjana de tres dies de nevades l'any. El vent més característic és el mestral, eixut i intens en l'època de gener a març.

Resseguint la zonació altitudinal de la vegetació trobaríem, de baix a dalt: A₁) l'estatge de l'alzinar amb marfull, actualment ocupat en gran part per pinedes de pi blanc (*Pinus*

El roure reboll, **Quercus pyrenaica**. (Foto: D. Molina; Font: biodiversidadvirtual.org)

halepensis), garrigues (*Quercus coccifera*) i brolles diverses; A₂) l'estatge de l'alzina carrasca (*Quercus rotundifolia*), al vessant occidental, més àrid; B) l'estatge de l'alzinar muntanyenc, amb l'alzina vera (*Quercus ilex*) com arbre més representatiu; C₁) l'estatge del bosc de roure valencià (*Quercus faginea*), actualment en gran part, pinedes de pinassa (*Pinus nigra*) i de pi roig (*Pinus sylvestris*) i pastures de jonça. Aquesta vegetació submediterrània, calcícola, és substituïda en terreny silici i sota clima humit per C₂) l'estatge del bosc de roure reboll (*Quercus pyrenaica*). Cal fer notar que aquest roure no apareixen enlloc més del Principat. I contra el que es pugui pensar, *Q. pyrenaica* no és present en cap indret del Pirineu; quines coses tan absurdes tenen els botànics!

Conjuntament amb espècies comunes i pròpies de muntanyes catalanes més septentrionals, a les Muntanyes de Prades també hi trobem espècies pròpies de les muntanyes centrals de la península Ibèrica, les quals troben ací l'extrem de llur àrea vers el NE. Així doncs, les Muntanyes de Prades són un punt de confluència d'elements florístics de regions força diferents.

Per últim, cal dir que a l'interior de les valls la vegetació és exuberant, més que no pas la de les parts més altes de les serres.

Prades, la vila vermella

Una mica més de geografia

Prades se situa a l'extrem més septentrional de la comarca del Baix Camp i, per tant, té per veïns pobles de la pròpia comarca i de les veïnes Conca de Barberà, Alt Camp i Priorat. Al S limita amb la Febró i Capafonts, de la mateixa comarca. Cap a l'E, amb Mont-ral (de l'Alt Camp). La part septentrional del terme limita amb Vimbodí, Vallclara, Vilanova de Prades i Montblanc, tots quatre municipis de la Conca de Barberà. Finalment, cap a l'O, ens trobem amb Cornudella de Montsant, del Priorat.

La vila de Prades és situada al bell mig de les muntanyes que duen el seu nom, en una plana situada al fons d'una cubeta. L'amfiteatre que formen les Muntanyes de Prades al voltant de la vila és drenat per diversos barrancs (de la Font, de Tillans, dels Rossinyols, de Rius), que afluïxen per la dreta al riu de Prades; un riu que mor en el riu de Montsant, aquest darrer afluent del Siurana per l'esquerra.

En la part sud-occidental del terme municipal es destaquen el puig de la Gritella (1.089 m), al límit amb Cornudella de Montsant, i el pic de Cantacorbs (1.053 m), aquest ja fora de la comarca. A la part nord-oriental hi trobem el sostre de la comarca, el Tossal de la Baltasana

La postal més coneguda de Prades, la plaça amb l'església de Santa Maria (Foto: C. Illa; Font: enciclopedia.cat)

(1.201 m), flanquejat a l'E per la Mola d'Estat (1.126 m) i al N pel puig de Sales (1.046 m), tots dos al límit amb la Conca de Barberà.

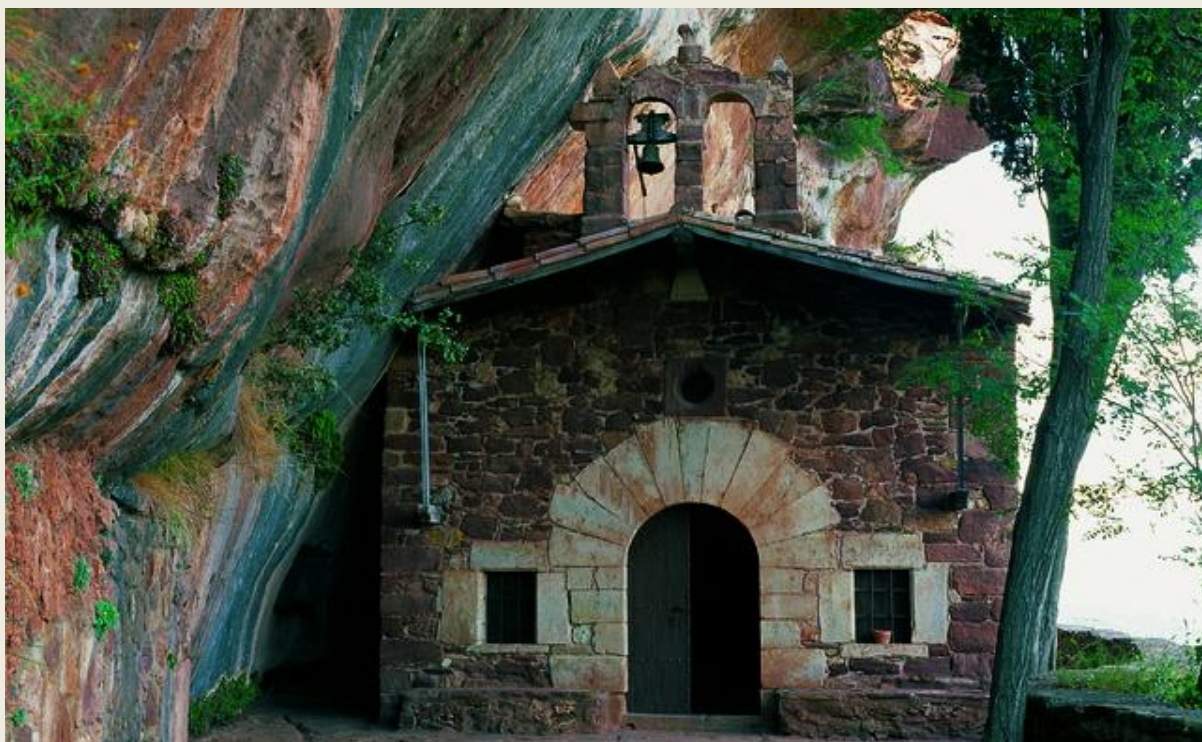
A la vila

En un principi, les dificultats d'accés a Prades i el mal estat de la xarxa viària van suposar un cert aïllament de la vila. Alguns han volgut veure en aquest fet la raó de l'estancament econòmic que va patir el poble unes dècades enrere. Així, Prades va dependre comercialment de Reus durant molts anys perquè era la única ciutat amb la que estava comunicada per carretera. Sortosament, aquest episodi ha quedat ja enrere, fa temps, i l'actual vila de Prades manté una bona comunicació amb els pobles veïns, que al mateix temps es basa en una xarxa de camins, avui carreteres, originària de l'època medieval.

La plaça porxada de Prades és de gran bellesa i anomenada. La font esfèrica d'estil renaixentista de la plaça, potser més coneguda i icònica que la pròpia plaça, és prou coneguda. Ha estat reproduïda recentment en un centre comercial vallesà multitudinàriament visitat per més turistes que locals (així com també al Poble Espanyol de Barcelona, donant nom a un restaurant). El fet que els quatre brolladors de la font estiguin orientats segons els quatre punts cardinals, i que la font tingui una forma esfèrica, fa que molts la comparin amb el globus terraqüi i que, per tant, la font es vegi com una representació de la Terra.

Una altra icona de Prades, la font de la plaça. (Foto: Llorenç; Font: panoramio.com)

L'ermita de l'Abellera. (Foto: D. Molina; Font: biodiversidadvirtual.org)

De les antigues fortificacions del poble només resten alguns fragments de la muralla, basaments de torres i dos notables portals adovellats. Del castell de Prades sols resta el record (el 1929 feia funcions de corral). També queden vestigis de l'església, romànica, que era d'una nau amb absis rodó i finestra central esqueixada. És interessant l'església parroquial de Santa Maria; d'una gran nau, de transició del romànic —al qual pertany la porta lateral— al gòtic, amb elements renaixentistes, com la façana principal. L'absis és sisavat i té els angles reforçats per contraforts. Davant la porta lateral que s'obre vora el portal de la muralla hi ha una creu de terme, possiblement del segle XIII.

Als afores

L'ermita de la Mare de Déu de l'Abellera, a uns 2 km a l'E del poble, és potser un dels indrets més visitats de Prades; s'hi arriba bé en cotxe. S'alça damunt una cinglera i aprofita una balma. Diu la tradició que la imatge de la Verge fou trobada per un pastor entre les branques d'una alzina, voltada de ruscós, quan anava a cercar mel. L'edifici actual fou construït cap al 1570 i beneït el 1574. El 1578 s'hi afegí el campanar. La imatge de la Verge fou destruïda el 1936 i fou reproduïda en marbre de Sarrià el 1940. Vora l'ermita hi ha un pedró d'homenatge a Melcior Font, que el 1925 en va escriure els goigs. Segons Amades, la devoció per la Verge provindria de l'antic culte a una divinitat agrícola local. En el camí de Prades a l'Abellera s'alça l'ermita de Sant Roc, de menys anomenada i també mides.

Al terme municipal s'han trobat uns abrics neolítics a la cova del Cisterer, al pla de la Guàrdia i a la font del Pu, i també puntes de fletxa de coure i fragments de grans vasos del calcolític final al coll de les Forques (on també s'han fet prospeccions que demostren la presència de poblament en els primers temps del període ibèric) i pintura rupestre molt esquematitzada als Castellots. Al Mas del Dinerall, vora el barranc, es trobaren 11 sepulcres de lloses, cinc o sis als Rossinyols i d'altres d'aïllats als Segalassos i al Mas del Regiment.

Un apunt d'història

Les pintures rupestres i els sepulcres neolítics fan palesa l'existència d'assentaments humans a la zona propera a Prades des de fa mil·lennis. No tenim, però, proves de l'ocupació humana en els segles posteriors, fins l'arribada dels àrabs a la península. Algunes troballes de l'època romana i visigòtica queden fora del terme municipal, sempre en les zones més baixes i accessibles de les muntanyes, i per tant, en la perifèria del massís.

En un salt en el temps, se suposa que els àrabs edificaren un castell a Prades, que hauria estat fortificat cap al 1090 a causa de l'avanç de Ramon Berenguer III pel Gaià i el Penedès. Aquest castell s'hauria retut abans del 1153, quan totes les Muntanyes de Prades eren ja en poder dels comtes catalans. En un principi, Prades hauria estat inclòs en la carta de poblament de Siurana del 1153. La carta de poblament atorgada per Ramon Berenguer IV és del 1159 i cedia als habitants del lloc de *Pratis* les terres per a construir les cases i per al conreu, amb la lliure utilització i possessió dels prats i boscos de tota la muntanya de Siurana, entre altres drets.

Una altra visió de la Plaça Major de Prades. (Font: prades.cat)

D'altres fets corroboren la importància creixent de Prades. El 1200 s'esmenta ja el seu mercat i s'arribaren a fer fins a quatre fires de bestiar l'any. El 1280 Pere II ordenava al veguer i els batlles de Prades que admetessin lliurement tots els qui volguessin anar-hi a viure per tal de facilitar-hi la immigració. L'economia anava també en alça; la vila tenia el dret de batre moneda. El comerç, basat en l'explotació del bosc i la ramaderia, i en una important indústria productora de draps, forçà a eixamplar el camí de Tarragona el 1399.

En aquells temps, el comtat de Prades tenia uns 1.157 km², amb terres situades al Baix Camp, el Priorat i l'Alt Camp, bàsicament. El 1414, pel matrimoni de la comtessa Joana, el comtat s'uní amb el ducat de Cardona, després amb els d'Empúries-Sogorb i, finalment, el 1663, pel casament de la pubilla Caterina d'Aragó amb Juan de la Cerda, amb el ducat de Medinaceli, fet que implicà la castellanització total dels titulars i del trasllat de l'arxiu a Sevilla. Cal recordar que a la mort del rei Martí I l'*Humà*, el comte Joan de Prades fou un dels aspirants a la corona catalana.

En l'enfrontament de la Generalitat amb Joan II el segle XV, Prades estigué al costat del rei i es convertí en el quarter general del Bord de Cardona, motiu pel qual el comte fou declarat enemic del país i el poble atacat, en va, el 1462 per la gent de la comarca.

El 1645 els síndics del comtat, conjuntament amb els dels pobles del Camp, es queixaren dels maltractaments rebuts dels soldats francesos. Aprofitant el malestar creat, el governador castellà de Lleida recorregué el 1650 el comtat, prometent armes i tropes i incitant a la revolta contra els francesos. Per combatre aquesta propaganda, el juliol del mateix any es presentà a Prades el governador de Catalunya Josep Margarit incitant, inútilment, a la fidelitat al rei de França, ja que per l'agost molts pobles, excepte Prades, s'havien passat als castellans. L'agost del 1651 el governador castellà de Tarragona, amb el suport dels pobles de la comarca, atacà Prades. Ocupada la vila, s'enderrocaren les muralles.

El 1718 el seu castell estava totalment enderrocat i l'audiència de Barcelona ordenava que, per a impossibilitar-ne la defensa, s'obriessin les portes de la muralla fins a fer-les de 30 a 40 pams d'amplada.

Prades fou refugi dels reialistes revoltats el 1823, com les muntanyes del seu entorn, d'on foren foragitats cap a l'Ebre pel general Manso. El 1827, a la fi de la *guerra dels Malcontents*, de nou es lliuraren combats pels seus voltants. Durant la primera guerra Carlina, Prades fou el quarter general del carlí Tristany; en ser ocupada pel general Gurrea, fou lliurada al saqueig i incendiada i tots els seus defensors afusellats després d'haver-los fet cavar la pròpia fossa. En la tercera guerra Carlina un dels caps de més anomenada fou el *Nen de Prades*, un adolescent amb una gran intuïció estratègica que es deia Balcells, que sense saber de lletra formà una partida al davant de la qual morí a vint anys.

A mitjan segle XIX, junt amb d'altres pobles, Prades es negà a pagar els drets senyoriais. El tribunal de Falset decretà el 1859 a favor del duc, afirmant que les terres continuaven essent de sa senyoria, sentència que fou confirmada a Barcelona el 1863 i pel tribunal suprem el 1867. Els pobles es negaren, però, a continuar pagant. Així doncs, els ducs de Medinaceli continuen ostentant el títol de ducs de Prades.

El portal fortificat de Prades, la **Vila Roja**. (Font: wikimedia.org)

L'activitat humana

Les primeres dades demogràfiques conegudes de Prades daten del 1497, temps en el en què hi havia 111 focs. El 1515 en tenia 107, 123 el 1708 i 128 el 1763. Els habitants passaren de 397 el 1719 als 797 el 1787. Al segle XIX Prades assolí el nombre més elevat d'habitants: 1.090 h el 1860, moment en què s'inicià la davallada que portà als 931 h el 1897. Al llarg del segle XX la despoblació, accentuada inicialment per la crisi de la fil·loxera, no s'aturà fins el final dels anys noranta (911 h el 1900, 723 h el 1940, 583 h el 1960, 530 h el 1991 i 561 h el 2001). L'any 2005 hi havia 612 h. El creixent èxit com a lloc de segona residència fa que els habitants augmentin força a l'estiu.

Tradicionalment, Prades ha produït principalment blat, llegums, vi i patates (molt apreciades, han obtingut la denominació de qualitat). També s'hi conreen avellaners, ametllers i castanyers. Antigament s'explotaven mines de plom, or i coure, així com una pedrera de pedra d'esmolador. La Cooperativa Agrícola funciona des del 1946. Pel que fa a la ramaderia, hi ha cria d'aviram i bestiar oví. També és tradicional l'apicultura. La indústria no s'hi ha desenvolupat, però sí que ho ha fet el sector dels serveis, impulsat pel turisme de les darreres dècades.

El tercer dissabte de juliol, a mitjanit, pels quatre gals de la font renaixentista raja cava per comptes d'aigua. La Festa del Cava aviat farà 40 anys que es celebra. Però Prades té altres festes i celebracions. Sols cal acostar-s'hi.